

“Paisaiak berezko neurriak behar ditu, lurraldearen nahiz ingurumenaren sinonimo ez delako”

Miren Askasibarrekin solasean

Astigarragan, herrigunea bezainbesteko tamaina duen industria-poligonoan bildu gara Miren Askasibar paisajistarekin, Europako Paisaiaren Hitzarmenaren, EAEko Paisaia dekretuaren eta paisaiaren kalitateez bere iritzia ezagutzeko.

Maidar Uriarte Idiazabal
Arkitekto doktorea eta EHUko irakaslea

Jasotze-data: 2015-09-30
Onarpen-data: 2015-09-18

~~~~~

Nola egin zenuen jauzi *Biologia ikasketetatik paisaiagintzara edo paisaiaren esparrura? Zerk piztu zizun interesa?*

Biologia karreran ekosistemen espezializazioa ikasi nuen, eta karreran zehar gizakiaren faktorea falta zitzaidala sumatu nuen, gizakia naturatik at egongo balitz bezala. Jakina, ingurumenari dagokionez gure ekarpena espezie bezala dezente negargarria da. Ordea, paisaiaren ikuspegitik, aukera ematen dizu gizakiarekin hein batean adiskidetzeko.

Bestalde, eragin handia izan zuen aitaren esperientziak, hark duela 25 urte oso argi ikusten baitzuen ingurumenaren gain, bazela faktore berri bat paisaiarena, desberdina zena, eta hori ere txertatu beharko zela. Horrela sortu zen nire paisaiarekiko interesa beraz. Karrera amaitu eta gero, Ingalaterrara joan nintzen, eta hasieran paisaiaren arkitekturan trebatzen aritu banintzen ere, oso urrun geratzen zen zerbait zela iruditu zitzaidan biologiatik etorrita eta hortaz paisaiaren plangintzara jo nuen. Hala, iruditu zitzaidan aproposagoa zela niretzako paisaiaren plangintzaren arloan graduondoko ikasketak egitea, eta horretan lan egiteko apustu zaila egitea Euskal Herrira bueltatutakoan.

Esango zenuke *diziplina adina definizio dituela paisaiak?*

Nik esango nuke pertsona adina definizio daudela. Nik uste dut Europako Paisaiaren Hitzarmena (EPH) indarrean sartu zenetik gainditu egin dela arazo hori. Izan ere, urte askotan zehar bakoitzak paisaia erabiltzerakoan gauza ezberdinak esan nahi zituen profesioaren arabera. Horrek arloaren garapena oztopatu izan du, eta, alde horretatik, hitzarmenak bateratze bat ekarri du definizio orokor bat geureganatu egin dugulako.

Horren haritik, hitzarmenak dakarren definizioak zehaztu eta testuinguru bat sortzen du, baina, hala ere, nahiko irekia da, ezta? Izan ere, lurralde bakoitzeko ingurumen-faktore zehatzez gain, bertan bizi den giza faktorearen arabera ere bada paisaia ezberdina.

Noski, edozein tokitan aplikatzeko definizio zabal bat da. Balio du paisaia guztientzat, alde aurretik kontuan hartuta zer-nolako aniztasuna dagoen paisaiaren arloan. Hemen eta estatuan orokorrean, paisaia kontuan hartu da geografoen esparru espezifikotzat, eta hor egon da freno txiki bat, beste profesio batzuei paisaian aritzeko eskubidea irekitzeko. Horrek ez du logika handiegirik, zeren eta paisaia egiten gizarte osoa ibili da, eta zenbait profesioek gainera paisaiaren egitean pisu nabarmena izan dute, eta horiek dira paisaian lan egitera erakarri beharko genituzkeenak.

Paisaiaren hitzarmenak tresna eta irizpide batzuk ekarri ditu; badirudi hitzarmenak iradokitzen duela nola babestu, kudeatu eta planifikatu paisaia mota bakoitza, baina ez al du hori modu irekiegian egiten?

Zortea izan nuen hitzarmena idazten ari zen jendearekin harremanetan egoteko bizpahiru urtetan zehar, eta beraien ikuspegiaren arabera, behetik gora egin behar den politika bat da paisaiarena. Europa mailan tresnak irekia izan behar zuten, irizpide ireki batzuekin; eta, herrialde bakoitzeko paisaiak, dinamikak, arazoak eta erronkak ezberdinak direla aintzat hartuta, hitzarmenaren gauzatzeak tokian tokiko prozesua izan behar zuela argi zuten, alegia. Ez zen ondo ikusten zerbait zehatza, itxia eta zurruna egitea.

Bestalde, hiru tresna horiek gutxi gorabehera identifikatzen dituzte paisaiaren ohiko hiru egoera European zehar: paisaia batzuek balio positibo oso nabarmenak, ederrak eta bereziak dituzte, naturaren aldetik oso egoera onean

Irudiaren egilea ~ Pirati.

daudelako; horiek behar dute kontserbazioa. Bestalde, oso ekarpen garrantzitsua dena, esaten dute ohiko eta arruntak diren paisaiei ere garrantzia eman behar zaiela, gehiengoa direlako. Horietaz ere arduratu behar dugu, eta hor dago erronka. Paisaia kontserbatu bakarrik ez, egunero bizi eta lanera goazenean pasatzen ditugun paisaien kalitatearen inguruko gogoeta egiteko beharra ikusten da, ahalik eta kalitaterik onena lortzeko; hitzarmenaren arabera horietan antolamendua egin behar da. Amaitzeko, paisaia degradatuak daude; zituzten balio positiboak galdu dituztenak eta balio negatiboz bete direnak, eta horietan zerbait berritzailea egin behar da, sorkuntza erabili. Hiru egoera paisajistiko zabal-zabal horien inguruan gogoeta egitea garrantzitsua da, paisaia aldarra delako, eta ez argazki finko bat. Paisaia fosilizatzeak ez garamatza inora.

Batzuek uste dute plangintzak eta lurralde-antolamenduak dagoeneko egiten duten lanaren bikoizketa dakarrela Paisaiaren 2014/06/03 Dekretuak.

Hitzarmena egiten hasi zenean, paisaiaren inguruko araudia bazegoen, Erresuma Batuan, Alemanian eta beste hainbat herrialdetan. Kasu bakoitzean, joera ezberdina zegoen, paisaia lantzeko lidergoa hartzen zuen administrazioko sailaren arabera. Horrek paisaiak berez duen ikuspegi zabalaren itxiera zekarren, hots, paisaia naturaren edota kulturaren balioen arabera soilik ulertzea.

Hitzarmenaren egileek argi ikusi zuten egokiena paisaia lurraldearen antolamendurekin lotzea zela, eta nolabait lurralde-antolamendua izatea paisaiaren politika eta administrazioen mailan lidergoa hartzea. Zergatik? Bada, azkenean lurralde-antolamenduak beste ikuspegi sektorialen ikuspegiak nolabait uztartzen dituelako. Paisaia ikuspegi sektorial bakar baten gauza bihurtu beharrean, nolabait paisaia erdigunean jartzen da lurralde-antolamenduan txertatuz

gero. Ideia ona dela uste dut eta ondo funtzionatzen duela, gainera. Hemen ere horrela izaten ari da, lehenengo lanak ingurumenaren administrazioak egin ditu, eta gero lurralde-antolamendua izan da tokia hartu duena.

Egia da dekretua bi legealditan prestatu egin den zerbait dela, hasteko lege-aurreproiektu bat sortuz. Egun, legearen orde, proiektuko zenbait atal jasotzen dituen dekretua daukagu. Hori garatzea falta da, gure paisaiaren politika zein izango den definitzea. Dekretuaren onarpenak landu nahi den paisaia-politikaren hanka bat zehaztea dakar, baina horren inguruan gehiago hitz egin beharko genukeela uste dut.

Bikoizketaren inguruan askok esan dutenarekin bat nator, hasiera batean. Baina dekretuaren ondorioz egin diren eskualdeetako paisaiaren katalogoak, dekreturik egin gabe egingo ote ziren? Ezetz esango nuke, ezta eduki horiekin ere. Askotan entzuten da lan gehiago emango digutela tresna gehiagok, kostuak handitu eta abar. Bestalde, badago beste arlo bat antzeko ibilbidea izan duena, ingurumena, hain zuzen ere. Hori dezente lehenago hasi zen eta hasieran galdera eta zalantza berberak planteatu baziren ere, egun beharrezkoa den tresna bat dela argi dago.

Kontuan izanda katalogo hauek bat datozela lurralde-antolamenduko eremu funtzionalen unitateekin, zer ekartzen diote Lurraldeko Plan Partzial batek dioenari?

Paisaiaren beturrekoak jarrita, zer balio dauden, zer behar dauden, eta zer ekintza egin beharko lirakeen dauden balioei eutsi eta etekina ateratzeko, eta erronkei aurre egiteko. Paisaia dinamikoa den zerbait da, eta haren arazoak ez ditugu konponduko erregulazioaren bitartez: hau egin daiteke, eta hau ez, erabilera hau bai, erabilera hau ez. Arauek arazoaren zati bat konpon dezakete, baina

gehienbat egin beharko dena da identifikatzen diren gauza onen aldeko erabilerak eta jarduerak bultzatzea, eta horientzat arriskutsuak diren jarduerak frenatzea. Frenatze horretan araudiak eta erregulazioak balio dute, baina sustatzean zuk ezin diozu inori esan «eta orain nik esan dudalako zuk jarraitu behar duzu zure larreak mantentzen, oso inportantea delako eta balio positibo asko dituelako».

... orduan paisaiaren betaurreko horiek ematen diote larre horri...

Beste balio bat bai, balio hori beti izan du gizartearentzat, baino ez diogu balio horri zenbakirik jarri. Esaterako, batzuk ari dira balio kultural hori dirutara itzultzen saiatzen, gizarteratu dadin baserritarren lan horrek horrenbeste euroko balioa daukala.

Paisaiaren arloan egiten diren planek beti izan beharko dute ekintza-planak, arau soiletan geldituta ez dute lortuko. Egiteko moduen inguruko irizpideak planteatu behar dira. Lortu nahi denaren alde egiten duten dinamikak identifikatu behar dira, eta horiek bultzatu, beste arlo batzuetan egiten den bezala. Esaterako, ekonomikoki industria mota batzuen alde egiten duten sustapen-politiketan bezala. Jakin beharra dago guretzako hain inportanteak diren zenbait balio mantendu nahi baldin baditugu, diru bat horretan jarri beharko dela.

Europako Hitzarmenaren definizioa bueltatuz, kulturaren eta tokian tokiko gizartearen bigarren hanka bat azaltzen da. Zuk esango al zenuke hor badagoela gizarteak parte hartzeko aukera bat? Hau da, hain zabaldua dagoen parte-hartzearen inguruan, paisaiaren kontzeptualizazioak eta betaurrekoek garrantzirik ematen diete erabaki-hartze demokratikoagoi eta gizarteari, ezta?

Bai, nik uste baietz, oso argi. Definizioak berak dio paisaia lurraldearen zati bat dela, bertako biztanleek hautematen duten moduan. Argi adierazten du paisaia ez dela lurraldearen baliokidea. Paisaia dela guk geure buruan sortzen dugun irudi bat, lurralde horrekin harremanetan sartzan garenean, eta gainera errekonozitzen du ikuspegi horren alde indibiduala; hau da, nik eta zuk paisaiari begiratzen diogunean, paisaia desberdinak ikusten ditugu gure esperientzia pertsonalen ondorioz. Baina esperientzia kulturalak ere, hau da, gizarte osoak partekatzen dituen esperientziak eta urteen poderioz eta kulturaren bitartez transmititu dituenak, horiek ere, bakoitzak ditugun paisaiaren betaurrekoetako kristaletan daude. Hortaz, bi maila horiek aitortzen ditu paisaiaren definizioak, bata pertsonala dena, eta bestea kulturala dena.

Uste dut esperientzia oso garrantzitsuak eta aberatsak izaten ari direla gehienbat hirigintzaren eta arkitekturaren arloetan, gizartearen parte-hartzea integratzen dutenak. Izan

ere, horiek ahalbidetzen dute gizartearen sentsibilizazioa; eta hori eraginkorragoa da jendea egiten jartzen duzunean, ez paisaiak duen garrantziaren inguruan txapa bat eman eta erabakiak adituek soilik hartzen dituztenean, «dakitenek» soilik.

Baina ez da gertatzen paisaiaren antolamenduan beti gailenduko dela gizarte- eta kolektibitate-mailan dagoen paisaiaren ulermen hori, zailagoa delako pertsona bakoitzak duen esperientzia subjektibo hori barne hartzea? Gainera, gizarte-mailan ere hainbat azpimaila daude; adibidez, izan daiteke auzo bateko biztanleek bide baten inguruan duten ulermena bat izatea, baina herri-mailan ez du baliorik bide horrek.

Hor mami asko dago, eta gertatzen zaigu ez dakigula parte hartzen, gizarte bezala eskarmentu bat behar dugu. Gainera, paisaiaren arloan sortzen den dilema etiko bat existitzen da: nortzuek parte hartzen dute halako paisaiaren kudeaketari buruzko iritzia emateko orduan? Auzo horretan bizi direnek? Herri horretan bizi direnek? Ala edonork dauka eskubidea? Hara bisitan doan batek ez du eskubiderik bere iritzia emateko paisaiaren kudeaketaren inguruan?

... edo etorkin batek?

Bai, oso interesgarria. Zer ikuspegi dute etorkinek hemengo paisaiaren inguruan? Eta paisaia horiek etorkizunean nolakoak izan beharko luketen galderaren inguruan, ez? Nork dauka eskubide hori? Hor lan asko dago egiteko. Baina oso inportantea den zerbait da; izan ere, denok ezagutzen ditugu pertsona adinduek hemen edo edozein herritan dituzten esperientziak, eta haien jaioterrira doazenean esaten dutenean «hau ez da nire herria». Zer galdu da bidean pertsona batek hori esateko? Hori galera handia da pertsona horrentzat, bai eta gizartearentzat ere. Zer egin daiteke etorkizunean hori ez gertatzeko?

Beste kezka handi bat da, nahiko lan egiten dugula balio handiko paisaiak kontserbatzen, kezkatuta gaudela eguneroko paisaiak eta horiek ahalik eta hobekien bideratzeko irizpideak markatzen. Baina guztiz berrasmatu behar diren paisaietan aukera asko galtzen dira, ordea. Adibidez, zabortegeien kasuetan, zer egiten dugu? Lur-kapa bat bota eta zuhaitzak jarri. Eta besterik ez. Paisaia hori izan da urte asko eta askotan zehar izugarritzko balio negatiboak izan dituenak, eta konpentsatzeko egiten den gauza bakarra edo bururatzen zaigun gauza bakarra hori da? Aurreko urteetan zehar pilatu diren balio negatiboak desplazatuko dituzten balio positibo nahikoak sortu ditugu? Bilbo batean, erreka ingurua zena eta orain dena, bada, guztiz ezberdina da. Paisaiaren ikuspegitik, zeuden balio negatibo asko konpentsatu dituzten balio positiboak sortu dira. Baina badaude beste hainbat paisaia ez dutenak atentzio hori jaso.

Gogoan dut ingurumen-inpaktuetan lanean ari zen batek esandakoa: «Guri bukaeran deitzen digute errepide-lanak berdez pintatzeko».

Bai, agian espazio degradatu horientzako edo periferikoetarako definizioa ez dagoelako hiri Erdiko erreka-alboetan bezain landua.

Eta nik uste horiek ematen dutela berrikuntzarako aukera. Non egingo duzu bada berrikuntza? Hor hiriaren periferian, berezko identitaterik ez duten tokietan. Hor sor dezakezu identitate berri bat. Eta hor izan zitezke ausarta, maila guztietan eta ideia berritzaileenak planteatzeko tokirik aproposenak horiek dira, laborategiak zentzu horretan. Badago nora begiratu horrelako esperientzietan.

Beraz, hor kokatuko zenituzke zuk paisaia-politikaren erronkak, indarguneak eta gabeziak: sentsibilizazioan, espazio degradatuetan, subjektuaren parte-hartzean?

Bai. Egia da Eusko Jaurlaritzak iaz atera zituela diru-laguntza batzuk paisaia-ekintzetarako, eta lehentasunetako bat hirien periferia izan zen, eta oso argi utzi dute ez dutela ekintza-planik nahi berez balio positibo ugari dituzten tokietarako. Ekintza-planek izan behar dute, balioak galdu dituzten tokietan balio berriak sortzeko. Baina, oro har, ingurumenaren aldetik kontzeptuzko kutsadura bat daukagulako, joera dugu eragin handiak izan dituzten eremuak aurretik zeuden egoetatara bueltatzeko. Horregatik, askotan gune degradatuetan helburua izaten da leheneratzea. Nora leheneratuko duzu? Logika horrek ez du funtzionatzen paisaiaren arloan, gaur egun egiten dugunak gaurkotatzea izan behar du. Beste ikuspuntu batetik aztertu beharko da integrazioa eta nola lotzen den paisaia aurretik zegoen guztiarekin, eta alde horretatik behar ditugu arkitektoen ekarpenak.

Baina gizarteak askotan hori eskatzen du, eta, beraz, bi aldeko arazoa dago.

Bai, hala da, hor sentsibilizazioa behar da eta komunikazio-arazo bat dago; izan ere, profesionalak askotan adituen argotean ezkututzen gara eta mezuak era argiago batean helarazi behar dira. Noski, esan ohi da ere, paisaiak gordetzen dituela hainbat aspektu afektibo, eta orduan keinu batzuk ere beharrezkoak direla. Zergatik maite ditugu gure haurtzaroko argazkiak? Nor garen jakiteko keinuak behar ditugulako. Zentzu horretan ulertu behar dira afektibitateok, egunero ikusi behar ditugulako aldaezinak diren elementuak, horrek segurtasun bat ematen digulako garenaren inguruan, gure jatorriaren inguruan, baita, agian, etorkizunaren inguruan ere.

Memoria eta izaerari keinu bat egiteko ahalmena du paisaiaren ikuspegiak.

Bai eta paisaiak memoriarekin, izaerarekin eta alderdi emozional edo afektiboarekin lotura zuzena du. Hori, ezin da hotzean aztertu eta erregulatu. Horregatik GISak oso erabilgarriak diren arren lurralde-antolamenduaren klabeetan lan egiteko, badirudi marrazten den irudia marra perfektuz eginga dagoela, eta hori ez da guztiz erreal. Horregatik, bestelako paisaia aztertzeke edo lantzeko bide osagarri batzuk ere beharrezkoak dira, ez direnak kuantitatiboak, perfektuak; zaildu egingo dutenak lurralde-antolamenduaren lana. Eta hori lotuta dago Britainia Handian erabiltzen duten *Landscape Character Assessment* teknikarekin. Hor agertzen diren irudiek berek azaltzen dute jende arrunta paisaia aztertzen, bertako pertsonak azterketa-lan bat egiten. Jendearen partaidetzarako egokiagoak dira kualitatiboak diren metodologia horiek. GISaz baliatu gaitzezke, baina beste zerbait hori behar da.

Ez dut sakonki ezagutzen Landscape Character Assessment, baina bertan hautemate bisualari ematen zaio garrantzi handiena ezta? Gaur egun, ordea, zarata-paisaiak, usaimen-paisaiak eta abarrek garrantzia hartu dute. Horiek, noski, zailagoak dira antzematen gizarte bisual batean bizi garelako.

Normalean egiten dena da usain txarren mapa, eta igual falta zaigu bestea, adibidez, okindegien usainen mapa. Graduondoko ikasketak egiten ari nintzenean, Ingalaterran bazituzten lasaitasun-mapak, *tranquility maps*. Izugarri interesgarria zen hori, zarataren mapa egin beharrean, lasaitasunaren mapa egiten zutelako. Alderdi positibotik begiratzen, eta ezabatu behar dena soilik identifikatu beharrean, kontserbatu nahi den hori lantzen ere bai, eta kontserbatu nahi den hori benetan zer den aztertzen, zer da lasaitasuna? Hori nola jakiten da? Pertsonen galdetuta. Horrelako gauzak oraindik egiteko daukagula uste dut. Eta nik atsegin dut ikuspegi positibo hori, eramaten gaituelako ekintzetara, zer egin behar dugu lasaitasuna mantentzeko eta hedatzeko? Zarata mapeatzen baldin badugu soilik, ekintza izango da zarata kentzea, eta nahiz eta zarata kendu, igual ez duzu lasaitasuna sortu! Falta zaizkizu, agian, soinu interesgarri horiek. Edo soinu horiek desagertu egin al dira? Azken urteetan asko dabilen kezka bat dago, landa-eremuetako kanpai-hotsak, edo ezki-hotsak... toki askotan berreskuratzen ari dira, ikusten dutelako beren paisaietako zati direla. Zuk toki horietan zarata kentzen baduzu, eta kanpai-hotsa ere galdu baduzu, ezer gabe geratuko zara! Zaratarik gabe, baina ezer onik gabe ere. Iruditzen zait ingurumenaren lanerako logikak eragin duela, inpaktuak kentzen dituen logikak; naturak bere kabuz hainbat balio berreskuratzeke ahalmena du, baina paisaiaren kasuan ez da hori gertatzen, kanpai-hotsa ez da berez bueltatuko.

&&&